

Sjörövarna på Korsholms slott

Om vitaliebröderna och deras verksamhet under 1300-talets slut

På medeltiden styrdes Österbotten av fogden på Korsholms slott. Han var svenske kungens tjänsteman, och förutom Österbotten hade han också hand om Västerbotten och Lapp-land. I slutet på 1300-talet hette slottsfogden Filip Karlsson. Slottet som han arbetade på var inte något sagoslott med tinnar och torn. Det bestod av träbyggnader uppe på en hög kulle, som omgavs av höga försvarsverk av trä i stället för murar, av vallgravar och av havet. Korsholms slott, eller Krysseborg som det också kallades, låg precis utanför dagens Gamla Vasa. Landhöjningen har gjort att platsen där slottet fanns, som heter Korsholms vallar, i dag ligger 7 kilometer från stranden.

En dag år 1396 kunde slottsfogden Filip och hans män se hur en stor grupp av skepp kom seglande mot deras befästning. Det var vitaliebröderna, en grupp sjörövare som under flera år härjat längs Nordens kuster. De hade bland annat intagit Åbo, Finlands största stad på den

tiden, gjort Gotland till sitt högkvarter och bränt den stora staden Bergen i Norge. Nu hade Arned Styke, en av deras ledare, bestämt att en del av sjörövarnas flotta skulle fara norrut. De hade seglat från Stockholms skärgård och var nu framme vid Korsholms slott i Österbotten.

Det finns inga uppgifter bevarade om hur det gick till då vitaliebröderna tog över Korsholms slott. Kanske bestämde fogden Filip att det inte var någon idé att kämpa mot piraterna. Det kan också hända att de belägrade slottet under en tid. I trakten sägs det att Rövarskäret, som i dag är en del av Södra stadsfjärdens strandlinje söder om Sunnanvik i Vasa, har fått sitt namn efter vitaliebröderna. Om det stämmer fanns det kanske ett litet skär där på 1300-talet, som vitaliebröderna tog i land på då de kom seglande. Vitaliebrödernas intog många befästningar runt Bottniska viken. Korsholms slott var ett av deras tillhåll under tre år.

Ett stort medeltida lastfartyg kallades "kogg".

År 1398 hade allt gått riktigt dåligt för vitaliebröderna. De hade fått många ovänner genom sjörövarverksamheten. De slöt då fred med svenska kronan. De skrev ett brev till kung Erik av Pommern och hans adoptivmamma drottning Margareta, som de i brevet kallade ärlig furste och furstinna, och det brevet har bevarats. I det lovar vitaliebröderna att överlämna alla borgar som de har intagit till kronan. Sist av alla ska de överlämna Korsholms slott, först efter nästa påsk. Vi vet inte varför de valde att behålla Korsholms slott längst av alla, men kanske tyckte de att det var ett rätt bra ställe.

Drottning Margareta var en fiffig regent, och i stället för att tvinga alla vitaliebröderna att lämna landet så gav hon flera av deras ledare jobb i stället. En av dem hette Otto Peckatel. I något skede var han fogde på Korsholms slott, men det är osäkert om det var under åren som vitaliebröderna höll till där eller efter fredsslutet. Otto Peckatel hade tidigare varit en av vitaliebrödernas befälhavare i Stockholm och han var också med då de intog Gotland.

Det gick bra för Otto Peckatel, även om han påbörjade karriären som sjöröware. Han dubbades till riddare och i hans testamente kan man se att han blev en ganska rik man med stora egendomar. Hans dotter Birgitta gifte sig för övrigt med nästa innehavare av Korsholms slott, som hette Nils Gustafsson Båt av Rossviksätten.

Det fanns en del vitaliebröder som inte gav upp i och med fredsslutet. De höll till kring Gotland, eller ännu längre söderut i trakterna av Holland. Men till Korsholms slott kom de aldrig mera.

Vitaliebröderna, medeltida pirater

Vitaliebröderna var egentligen en grupp legosoldater, som arbetade för den som gav dem bäst ersättning. Såna "fria kompanier" var ganska vanliga på medeltiden. Namnet kommer

från det gamla tyska ordet "Vitalien", som betydde livsmedel. Liknande namn användes för många olika grupper av rövare, plundrare och krigsfolk som tog det som de behövde av bofast folk.

Vitaliebröderna bestod till stor del av arbetslösa sjömän, fiskare och fattigt folk från hamnstäderna i Tyskland. För dem var sjöröveriet ett sätt att försöka få ihop lite pengar – och kanske att uppleva äventyr. Också legosoldater anslöt sig till dem. Vitaliebrödernas ledare var däremot ofta adelsmän, och de stöddes av familjen som regerade i furstendömet Mecklenburg, som ligger i norra Tyskland. De skrev ut kaparbrev, tillstånd att kapa danska fartyg och att sälja bytet i Mecklenburg. Idén från början var att furstefamiljen skulle använda vitaliebröderna som krigsfolk till sjöss då man krigade mot Danmark, men ganska snart började vitaliebröderna kapa alla fartyg som de kom åt.

Som mest tror man att det fanns 2000 vitaliebröder och deras flotta bestod av ungefär 100 skepp. De flesta av dem var slupar, den tidens lastfartyg, eller större fiskebåtar. Skeppen var inte utrustade med kanoner. Det var långt ifrån alla vitaliebröder som hade råd med fina vapen och ordentliga rustningar. De vanligaste vapnen var svärd, yxor och äntherhakar. Armborst tros ha varit sjörövarnas favoritvapen på den här tiden. De som hade råd använde hjälmar, skydd av läder och ringbrynjor. Sjöröveriet kunde bli riktigt lönsamt för fattiga familjer. Man kunde köpa in skepp och använda det byte som besättningen skulle röva som pant. På det sättet behövde man inte betala hela fartygen på en gång.

Särskilt i Tyskland fick vitaliebröderna ett speciellt rykte. Man berättade att de delade lika på allt sitt byte, så att de kom att uppfattas havets Robin Hood – de kapade rika lastfartyg och den fattiga besättningen delade på vinsten. Det berättades till och med att de ibland delade med

Män med vapen. Bilden föreställer folk från olika delar av Norden. Mannen till vänster är en köpman, som håller ett mynt i handen.

sig av sitt byte till de fattiga, men det finns inga bevis på att det stämmer. Deras motto sägs ha varit "Guds vänner och hela världens fiender".

Vitaliebröderna var alltså legosoldater som ville tjäna pengar på att delta i krig, och de bytte uppdragsgivare flera gånger beroende på vem som betalade bäst.

Kungen och drottningen som krigade

Orsaken till att det seglade vitaliebröder på Bottniska viken var en maktkamp mellan kung Albrekt och drottning Margareta, som faktiskt båda samtidigt var Sveriges regent. Ingen av dem tyckte att det här var något bra system, så de krigade mot varandra. För att förstå hur det hela hängde ihop måste man gå lite längre tillbaka i tiden, till 1300-talets mitt.

Då hette Sveriges kung Magnus Eriksson, och hans son Håkan blev senare kung i Norge. På medeltiden var det vanligt att kungar lät sina barn gifta sig med varandra för säkert få stöd från andra länder. Kung Magnus syster prinsessan Eufemia gifte sig därför med Mecklenburgs furste Albrekt. De blev föräldrar till Albrekt av Mecklenburg, som senare blev Sveriges kung. Drottning Margaretas pappa hette Valdemar och han var då kung i Danmark. Han såg till att Margareta gifte sig med kung Håkan av Norge. Margaretas syster Ingeborg gifte sig med furst Albrekts son Henrik. Kort sagt blev det väldigt invecklat. Alla var släkt med alla och det blev oklart vem som hade rätt att ärva makten.

Då kung Valdemar i Danmark dog var Ingeborgs son i Mecklenburg hans äldsta manliga arvinge, men i stället valdes Margaretas son Olof i Norge till ny dansk kung. Det gjorde de tyska furstarna väldigt arga. Men Olof dog då han bara var 17 år gammal. Då var också Margaretas man Håkan död och hon blev själv drottning i både Danmark och Norge.

I Sverige hade en del mäktiga män tröttnat på den gamle kungen Magnus Eriksson. De valde i stället hans systerson Albrekt av Mecklenburg till kung. Men långt ifrån alla svenskar blev nöjda med kung Albrekt. Vissa tyckte att han var orättvis och gav sina vänner från Tyskland fördelar. Då tänkte de att drottning Margareta i Danmark och Norge skulle bli en bättre regent, och valde henne till också Sveriges drottning. Så fick Sverige samtidigt både en kung och en drottning, som inte alls tyckte om varandra. Och Finland var en del av Sverige ända till år 1809.

Albrekt var 25 år då han valdes till Sveriges kung. Han fick snart stora problem. Bland annat fick Sveriges rikaste man Bo Jonsson Grip stora delar av riket som förläning, så att kung Albrekt bara hade makten i Stockholm. År 1388 blev det fullt krig mellan kung Albrekt och drottning Margareta. De samlade sina trupper, som slogs mot varandra i södra Sverige. Det var i det här skedet som Albrekts släktingar i Mecklenburg delade ut kaparbrev med tillstånd att plundra danska skepp. Genom att stoppa handeln och transporter skadade de drottning Margareta och hennes soldater. Under medeltiden måste man i Norden framför allt köpa in salt för att kunna lagra mat, och det var helt nödvändigt om man hade en hel hungrig armé att skaffa mat till.

Det gick trots allt bra för drottning Margareta och 1389 vann hon ett viktigt slag mot kung Albrekts armé. Hon kunde då fånga kung Albrekt och hans son kronprins Erik av Mecklenburg. Det sägs att deras hästar fastnade i lera så att de inte kunde fly, och de fångslades i sex år på Lindholmens slott. Men kriget tog inte slut. I Stockholm hade Albrekts vänner makten och de gav inte upp. Drottning Margaretas trupper belägrade huvudstaden i flera år, men lyckades inte inta den välbefästa staden. Det berättas att folket i Stockholm blev utan mat under den här tiden och att vitaliebröderna kom seglande

Strid till havs. De två krigarna till vänster har kronor på huvudet och långt hår. De har tolkats som forntida nordiska prinsessor.

med sina skepp fullastade med mat. De stod ju på kung Albrekts sida i kriget och hjälpte honom också medan han var fängslad.

Då kung Albrekt varit fängslad i sex år slöt han ett avtal med drottning Margareta. Drottningen frigav honom och prins Erik mot att de lämnade Sverige. Samtidigt lovade Albrekt att betala en stor lösensumma för Stockholm inom tre år, eller att ge staden till Margareta. Efter att avtalet slöts hade vitaliebröderna inte längre någon ursäkt att kapa fartyg. De fortsatte ändå, och blev då riktiga sjörövare som inte tog order från någon.

Drottning Margareta såg till att hennes systers barnbarn Erik av Pommern, som hon adopterade, blev vald till kung. Erik hette egentligen Bogislav och var född i Polen. Fast han valdes till kung var det ändå drottning Margareta som regerade i praktiken. År 1397 grundades sedan Kalmarunionen, och så blev kung Erik av Pommern – eller i praktiken Margareta – regent över hela Norden. Efter att en ny kung hade valts bröt Albrekt avtalet med Margareta och hans anhängare intog Gotland. Ön hade bra läge för sjörövaraktiviteter och blev nu vitaliebrödernas centrum.

Nu började Hansan, mäktiga handelsmän längs kusterna, bli riktigt trötta på vitaliebröderna. De hotade handelsmännens skepp och inkomster. De lyckades få Tyska orden, en grupp riddare som efter korstågen slagit sig ner i Bal-

tikum, att anfalla Gotland. Vitalianerna flydde då åt olika håll, och vissa av dem for norrut till Korsholms slott. Redan året efter slöt de sedan fred med kung Erik och drottning Margareta. Då märkte man också att Albrekt av Mecklenburg inte hade någon chans att betala lösensumman för Stockholm staden överlämnades till drottning Margareta. Albrekt av Mecklenburg förlorade på så sätt sin sista stad i Sverige och kunde inte längre kräva att få vara kung. I stället blev han furst Albercht III hemma i Mecklenburg.

Läs mera

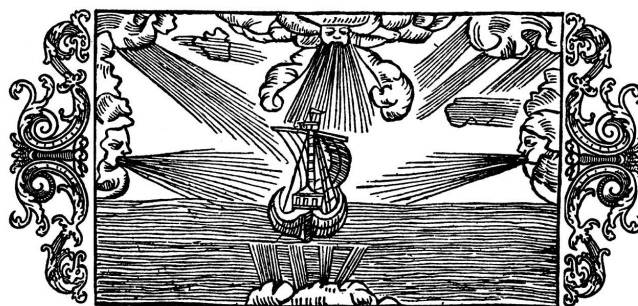
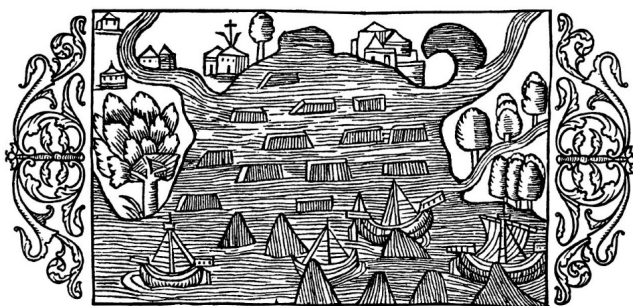
Ericson Wolke, Lars 2014: *Kapare och pirater i Nordeuropa under 800 år*. Historiska media

Harrison, Dick och Eriksson, Bo 2010: *Sveriges historia 1350–1600*. Norstedts

Harrison Dick 2010: Vitaliebröderna. *Svenska dagbladet*. blog.svd.se/kunglighistoria/2010/05/02/vitaliebroderna

Linton, Michael 1997: *Margareta. Nordens drottning 1375–1412*. Stockholm

Ingelman-Sundberg, Catharina 2011: När Stockholm var ett piratnäste. *Svenska dagbladet*. www.svd.se/nar-stockholm-var-ett-piratnaste

Till vänster: fartyg seglar i steniga vatten. Till höger: ett fartyg seglar i växlande vindförhållanden.

Faktpaketet har sammanställts av Johanna Björkholm, KulturÖsterbotten, inom Leader-projektet Medeltid i samtid 2016.

Bilderna kommer från Olaus Magnus bok "Historia om de nordiska folken" utgiven 1555.

Läs mera på www.kulturosterbotten.fi/medeltidisamtid

LEADER

**Aktion
Österbotten**

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

KulturÖsterbotten
ger kulturen synlighet och möjlighet